

ACC. N:R M. 9345:1-19.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Jenny Danielsson

Härad: Kinnared

Adress: Jät

Socken: Jät

Berättat av: Densamma

Uppteckningsår: 1944.

Född år 1880 i Kalmarvik

Lördagsbruk.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

H. G. 5.

Landskap: Småland
 Härad: Trinnevald
 Socken: Jät
 Uppteckningsår: 1944
 Upptecknat av: Jenny Danielson
 Adress: Jät
 Berättat av: mig
 Född år: 1880 i Trälhärads

Lunds Universitets Folkminnesarkiv.
 Lund.

Bräddbruk.

1. Här på orten har bräddbruk förekommit, det min jag mycket väl i min barndom och ungdomstid. Men dialekten på såddbruk uttalades där i ordet "rössel" di "höllna" brände "rössel", di sade både källa och bränna "rössel". Bräddbruket bedrogs av bönderna själva som ägde jorden. När de odlade ett stycke jord så röjde eller som di sade "röa" di ner skogen och bröt upp stubbar och stenar och skackade om hela stycket, det brändes ej. fort

2. Vad sveden förlades, det sågs ut en
tämmlig bit i skogen, där skogen stod tät
och rik, sveden förlades både på enskild
mark, och på allmänningens där alla
bönderna i en by ägde en skog ihop.
Som jag minns så brukade de "kölna rörel"
vara, år, de som hade skog och hagar så
det passade, sveden - vårbuk var g'van-
ligt här på orten.

3. I de byar där inte skogarna var delade
emellan bönderna, på allmänningen
där kölnade de rörel ihop. Där sveden
skulle läggas. Det bestämdes på åldermans-
gillet där bönderna var samlade, också ka-
lat "byastämme". Den som var den bestämt-
mande var den som var ålderman det
året, sedan fördelades arbetet emellan dem
alla efter gårdarnas storlek. forts

Slåtsued har jag ej hört talas om här. En sued var olika stor allt efter som de bestämde sig för att så och sätta på den, ifrån ett till tre skäppaland den största, ett skäppaland beräknas i åtta ar.

4. Mer än en sued användes inte för året, den brändes tidigt på våren, sedan hackade de ner potatis emellan torvorna, när de sen gick och hackade så hade de rövefrö i men men som de sprutade ut emellanåt, sen väntade det ännu rovor emellan potaterna de kallades för kladdarovor. Sen var det vinterfödan för folket bränafröån och kladdaröån med sitt och krösenamosa doppa till". Svedinfallen kallades för bräne, bränen, brälvane. På hösten när potatis och rovor tagits ännu så krattade och hackade de om jorden så gott de kunde, sedan forts

såddes det höstråg på brännen, brännaråg an-
sågs för den härta rågen på den tiden
och här blev den, di brukade säkna med en
skäppa träen, en skäppa efter 24 ncker det
var en treve.

5. Här på orten togs det inte mer än två
gröddor på en soed, sedan fick den våras
tügen, det blev mycket gräs på den till våren
di brukade beta osburna fönta året ty di
skulle bli "hulliga" feta tills di skulle säjas
på hösten. Det tredje ö fjende året var det
en riktig smelt roushörd på bränarna,
jag minns när jag var barn hur fort vi kan-
de pläcka en kanna smelt rous stora som
tumänder, fast vi kallade dem för "jöabää"
Sen fick gräset växa på soeden till skogen
vätte upp igen, sen blev det bättre skog
än det var fönt. Densamma skog fots

högs g' men till svedjning den fick växa
och ett nytt svedjeland utsågs.

5 a. Varför di' svedjade, det var både för
att odla säd och andra växter till menni-
skaföda, och änen för att få gräsbete till
 kreaturen så di' kunde få mera mjölk till
ostberedning på sommaren, ty orten ingick
mycket i menni'skofödan på vintern för
i tiden. När di' anlade svedjeland så brände
inte all skogen upp, endast ris och di' säms-
te gassarna, den bästa skogen målades till
kol, och av rötterna brändes det tjära.

Folk anlade också svedjeland så mycket di' kan-
de ty därutöver blev det mera råg till bröd
di' hade inte så stora odlade fält för i tiden
som di' nu har. Bara som jag minns så var det
svåra tider för den fattige fick göra många
dagverken för en skäppa råg hos den rika bonden
fänts.

5b. Bestämmelser om lagförbåd mot eldning på svegeland, har jag g' hört andra än att de brukades för att hälla när det hade varit lott länge, och likaså om det var stark storm.

6. Svegöfallen anlades så tidigt på våren så de kunde hacha ner potaterna, slut av maj eller i början av juni. Så fat som skogen högs ner så samlades den ihop och lades ut jämt över hela stycket som skulle brännas.

7. Ett svegöfall "en bråne" förbrändes när som helst i en skogskant där det passade helst där den inte skymdes endan för mycket för solen eller stora träd, i helen där som snösmältningen samlades till vatten, ty på ^{den} ~~sed~~ eller sank jord blev g' god brånejord till potater.

8. Det hande vara vad skog som helst, både löv och barrskog, di' tog om di' kunde den sämsta platsen till skadning, där som var blandad risig skog, g' den stora varna skogen. Men sveghjälland lades också in i en skog där som var en stor slät glänta.

9. När platsen för sveghjället bestämt märktes skogen ut på så vis, att di' högg en skära i varje träd som skulle huggas.

10. Att skogen kvistades innan den brändes har jag g' hört, di' tog endast vara på den stora skogen och di' träd som skulle mätas till kor, högs di' ner sen lövet kommit i värt, så huggade di' av lövet på hög och sålg. Det brukade kvinnorna och barnen göra och till att hugga av det användes "sisbitar". Det kallades för att "sugja löv". Det lövet gämdes sen till att föfaren
forts

med små vintern.

11. När lövet var utslaget, skedde brädspå-
ningen, di skulle huggas i ny, därför att då
tyckte fären bättre om lövet. Arbetet utför-
des av korna, och gna och så användes
till att hugga dem med.

12. När bräden fälldes till (bräns) så höjdes
di i mitten på roddi landet, träden fälles
mycket väl, alla toparna mot varandra, och
dotändan utåt.

14. Där som skogen var glä, yottjordes det
med att di blev det skog. Från annat håll
och bredde ut det, så det blev jämt
över hela stycket, där di "kollnade kössel"
skulle skog och sis ligga så jämt så jorden
into syntes.

15. Runt om roddi landet högs en brantgata
di träd som into skulle brännas högs
part

och förlades på motsatt håll. Gatans måste
vara så bred så att elden inte slog
över på det område som skulle brännas.
Brandgatan högs när bränen skulle brännas
därför att inte jorden fick torras ut.
Att kloka gubbar gick där omkring har
jag ej hört, men att de skaffade mjölk från
oligivande kvinnor och släkte de mjölken
omkring har jag hört, därför att sådana mjölk
matade och släkte eld.

16. Till Svedjeland hölls den seden att det
skulle brännas så tidigt på våren så de
kunt att hacka ner gräseterna, det kunde
ju också väntas med till fram i maj eller
i början av juni. De passade också på
att bränna en dag när det var lugnt
och stilla i luften, ty sätta eld på Svedji-
land när det blåste gick inte an. forts

17. Utom uppreisningen av brandgatan förbereddes även med vatten i stora tunnor som ställes runt om svedjelandet med något avstånd från varandra, och beordrad den sadet det långa raskor som högs av höga enbaskar, de knistades av elken till tjuvurskan som lunnades kvar, om det började att brinna i kanterna så drogade de den raskan i vatten och stängte på elden.

18. Svedjefallet antändes på en kant från den sida som vinden drog, ren så fort som det var nerbrunnit stängtes det vatten över, tända från två håll gick into ty då blev det för stor låga.

19. Den som antände svedjefallet var hasbonden själv, eller någon bejd person som var van att elda svedjeland. forts

Landskap: Småland Upptecknat av: Jenny Jonsson
 Härad: Kinnared Adress: Jät
 Socken: Jät Berättat av: mig
 Uppteckningsår: 1944 Född år 1880 i Trarvneke

20. Svedjefallen tändes på flera ställen på samma sida, de brukade tända i "Tornved" som vi kallar för "fäitved" som högs i talerstubbar eller i lottstode och visnada tallar, de tändes också i näver.

21. Det var olika vad skog som högs där som högs tall & gran & enrisbarkar, det högs och eldades samma år. Men där som björk & asp växte tillsammans med ennar skog, den högs på sommaren efter midsommar och brändes påföljande år, just därför att de skulle bränt av lövet som torkades och användes till färpadler på vintern.

fort.

22 Så länge som svedjelandet brann kunde de inte plåta, där som upputade bara fläckar eldade de om igen, på så vis att de bröt upp stubbarna så fort som det var brannit dem lade de på de bara fläckarna och eldade upp dem där det gav mera verkan ty det blev mera aska av dem som kläckte jorden. Var det för mycket eld så de inte kunde komma nära så drog de till sig dem med en järnkrök som var fäst på ett långt skapt. Det hände också att de högg enrisbarkar i skogen intill och matade på med dem, ty ju mer där brändes till bättre och plattare blev jorden.

23 Efter bränningen hade sveden om sedan hade det ner potatis, så goda potatis som "brännpotatis" får man inte mer
forts

att elda två år efter varandra, min jag
 ej någon som gjorde, var det några stubben
 och trä som ej brändes upp, så fick de
 ligga till hösten tills potatisen var uppskott.
 Då brändes de upp innan sägen
 såddes. De stackar som ej brändes uppskotts
 ihop i högar de så kallade sotstackarna
 som förut sagts så eldades de upp, till
 att inhägna sveden med användes gärdets
 potater och råg förstördes inte av fåglarna
 så några skrämmor behöves ej.

24. Stängslet kring sveden var av gärdets
 och det högs och klyndes på sveden av
 den skog som högs ner. Då det gärdes
 det gärdsgärd kring sveden, så kallad
 skrämselgärdsgärd "skrämselgärd" som
 gärdes utan rödjor, den var så hög så att
 djuren ej kunde komma in där. forts

25. Efter sveden hackades den om med en stor flaska så just di kunde sedan kratta di över jorden med en träkratta. Någon fans som hade järnkratta men den kallade di för järnräp-sen. Sen som hade råd att hålla sig med en sådan räknades för att vara lite förmögen ty det kostade pengar att låta smi en sådan hos smeden. En träkratta högg di i skogen utav granen var sidan så att tingarna var fortuna vid skapet. När jorden var hackad och krattad så hackade di ner potaterna, eller som di då sade "påanen joåpåan" ty om det kom regn på jorden så blev den så torr som aska när solen sken till efter regnet.

26. Di hade också olika natur på forti

sveden såsom "röslan" "bränen bränana"
 ty den som hade stora skogs marker och
 lite odlad jord kunde kölla två brä-
 nar på ett år, jag minns på tikön i
 Urshult hos Johan Pettersson han hade
 så stora bränar ett år så han fick skör-
 da 200 bränar råg, något som var mycke
 bra och som talades om vit omkring.
 Sveden fick sedan namn efter den gräda
 som växte där såsom "rågabränen"
 "rågbränen", "tearabränen" "gamla bränen"
 ty när de hade tagit två prädor så fick
 den växa igen till betesmark och skog.
 27. Här på orten sattes potatis det första
 året, på hösten samma år såddes där råg
 som skördades året efter sen fick den
 växa igen, rågen såddes tunt ty den sto-
 lade sig sen på våren och blev tjock
 forts

när de sådde rågen så gick en föro och
drog en fjärsjucka som skulle utmärka
var såringsmanken skulle så, där de
slutade satte de ner kvistar och stölar.

28. På en del ställen kunde de harva ner
rågen med "leaharn", den var förd av trä
till hörlada bitar ungefär 15 tum 37 cm långa
och en 6 tum breda igenom dem borra-
des det ett hål och igenom det hålen sattes
det igenom en vidå av en, så sattes det
ihop varannan bit så det leade sig när
de harvade på en sådan harv brukade
det vara en 5 leder. Sedan borrades
det ett hål i varje bit där sattes harv
tingen som var ihuggen av grangånglar
med en stor klump i överändan så den
inte gick igenom, sedan västes den med
en gida i andra ändan så den blev fast

var i udden, där di inte kunde farva
krattade di ner rågen med en kratta.
Den mest vanligt var träkratten som var
jord antingen av en sylvaren gran eller
tall, eller jordes det till löst humad av
trä och bates på skaft. I det humadet
borrades det hål och bates i tingar "röps-
tinga" som jordes av rön.

29. Här på orten fick getterna och även fåren
beta rågen på vintern när jorden var frö-
sen.

30. Skörden av rågen skedde när den var
mogen. På den tiden fick kvinnorna
skära rågen med skära, det har jag också
varit med om. En skära var böjd i
en rund form jord av järn med stål i
eggen den var satt i ett handtag av trä
som man höll i. När den var skuren pot

så krakades den på krakar som
sattes ner i jorden, där fick den stå
tills den blev torr. När bränen närade
sig så lyfte de upp hela kraken ur
jorden, och bar den på bagen ryggen
hem till togen, var bränen långt från
hemmet så här de den genom skogen
till närmaste väg och höjde hem den,
sedan lades den i sådestadan och fick
ligga där tills den skulle tröskas.

316. De redskap som användes till svedj-
bruk var först åren som skogen skulle
huggas ner med, såg till att skära
ner de stora träden med, röskiten som
lövet snögdes med. Röskniven som små-
skogen huggs ner med. Svedjkraken som
de drog klockarna med spadda grepp och
jernspett, samt vattenkunnor och raskor

haru och kratta när den skulle beräs.
32. Trända verktyg är, här på orten kvint-
gata med flera kratta lekare.

Till sist skall jag tala om hur goda po-
tater det växer på brånafjord, det fans
då en sorts ljusröda potatis som koka-
des med skalen på, möra och gryniga
jag mins är hur goda de var.

Ja nu har jag talat om bråner och
rörelser precis som det gick till i min
barn och ungdomstid.

Fåt i Mars 1944
Jenny Danielsson.